

कालेकृतं कर्मापि मुक्त्युपाय इत्याह धेनवोऽभिमतफलदोग्ध्योगावोऽहोरात्ररूपाः षष्टिश्च त्रिंशताश्च संख्याताः एकं वत्सं संवत्सरं सुवते निर्वर्तयंतितं वत्सं गौणकर्मभूतं नानागोष्ठाः पृथक् फला अपि विहिताः क्रियाः मुख्यकर्मभूताः एकदोहनाः एकमेव विविदिषाख्यं दुहते तद्दोहनं दोहं येषां ते अकर्तरि च कारके इति कर्मणि ल्युट् दुहंति विविदिषवः विविदिषं तियज्ञेनेत्यादि श्रुतेः यथोक्तं यज्ञेनेत्यादि वाक्यं शतपथविहितं कर्मवृद्धं गृहीत्वा स्योत्पत्यान्नासिद्धं पुरुषं विविदिषामात्र साध्ये युनक्तीति एकदोहनाः यं वत्सं दुहंति तं तावद्विधौ गोस्थानीयौ दुहतः अश्विनावेव कालं प्रसुवाते इत्यर्थः एतच्च युवांश्चो जयत्यत्र स्पष्टीकरिष्यते कीदृशं वत्सं घर्मतापकं संहर्तारमिति यावत् उक्त्यं उत्तिष्ठत्यस्मात्कार्यजातं उत्पादकमित्यर्थः ॥ ६० ॥ एतत्कालचक्रमजरं सर्वान्देवमनुष्यान्क्षिणोतीत्याह चक्रस्यांतरमध्यमबाह्यवलयानि नाभिप्रधिनेमयः तेषां संभेदकाष्ठानिति र्यचि अराः एवं सति एकां नाभिसंवत्सराख्यां सप्तशता अराविंशतिश्चाराः तेषां शोहानिरात्रयश्च श्रितानाभिप्रधिषु च मध्यमवलयखंडेषु ते च द्वादशमाससंज्ञाः द्वादशप्रध

षष्टिश्च गावस्त्रिंशताश्च धेनव एकं वत्सं सुवते तं दुहंति ॥ नानागोष्ठा विहिता एकदोहनास्तावद्विधौ दुहतो घर्ममुक्थ्यं ४ ॥ ६० ॥ एकां नाभिसप्तशता अराः श्रिता प्रधिष्वन्या विंशतिरर्पिता अराः ॥ अनेमिचक्रं परिवर्ततेऽजरं मायाऽश्विनौ समनक्ति चर्षणी ५ ॥ ६१ ॥ एकं चक्रं वर्तते द्वादशारं षण्णाभिमेकाक्षमृतस्य धारणं ॥ यस्मिन् देवा अधिविश्वे विषक्तास्तावद्विधौ मुंचतं माविषीदतं ६ ॥ ६२ ॥

यश्चक्रमिति श्रुतेः तेषु अर्पिताः नेमिचक्रं नियतप्रचारं इदं तु न तथा प्रत्यहं दिनमानभेदेन परिवर्तते अजरं अक्षयं मायामायामयं हे अश्विनौ युवाभ्यां प्रवर्तितमित्यर्थात् समनक्ति स्पृशति के चर्षणी ऐहिक्या मुष्मिक्यौ प्रजे ततश्च द्विविधमपि भोगं नेच्छेत्क्षयिणुत्वादिति भावः ॥ ६१ ॥ एवं भचक्रस्य षष्टिघटिकात्मकैकाहोरात्रनिर्वर्त्यप्रदक्षिणप्रक्रमैः षष्ट्यधिकशतत्रयसंभितैः सावनाख्यं संवत्सरचक्रं जगदायुः क्षेपणमुक्तं द्वाभ्यां इदानीं प्रदक्षिणावर्ते भचक्रे सूर्यचंद्रयोरप्रदक्षिणप्रक्रमेण निर्वर्त्ये सौरचंद्रसंवत्सरचक्रे कर्मपयोगिनी आह तत्र एकस्मिन् शंको प्रोताः षट्शलाकाः पृथक् अंताश्चेद्द्वादशारं षण्णाभि एकं चक्रं भवति तत्र संवत्सरोक्षः मेषाधाराशयोद्वादशाराः षड्भक्तवो नाभयः तच्चक्रं क्रतुस्य कर्मफलस्य धारणं ध्रियतेऽस्मिन्निति तथा अत्र हेतुः यस्मिन् विश्वे देवाः कालाभिमानिनाः अधिविषक्ताः व्यवहिताश्चेति च्छंदसि च्यवहितक्रिययाप्युपसर्गाणां संबंधस्मरणात् तावद्विधौ मां मुंचतं मोचयंतं अस्माच्चक्रादिति शेषः किं भूतं मां विषीदतं जन्मादिदुःखेन विषादं प्राप्नुवंतं नुमभावश्छांदसः ततः कालोचितकर्मकरणोचिताः कालाभिमानिन्यो देवतास्तृप्यंति इष्टं फलं च यजमानाय प्रयच्छंत्यन्यथा विपरीतं कुर्वतीति भावः ॥ ६२ ॥